

slovenskih feudalaca, 12 priloga prikazuje gradanski stalež, dok se 32 odnose na odječu seljačkog svijeta iz raznih krajeva Slovenije. Doista, i u tome autor je dokazao svoj vemo širok i strpljiv sakupljački trud. Onome, kome je ta tema bliza, priloži mnogo govore, a moći će mu poslužiti kao dragocjena uporedna grada.

Ovim djelom A. Baša dobiva se cjelovit uvid u način odijevanja u Sloveniji u 17. i 18. st., a s ranijim djelima ispunjava razdoblje od četiri i po stoljeća. Minucioznom slaganjem nebrojeno mnogih podataka i njihovim osvjetljavanjem s nekoliko strana, dobivena je velebna opća slika s mnogo detalja i zaokruženih cjelina, od kojih svaka za sebe predstavlja studiju u okviru povijesti odijevanja tog područja, a bogatstvom podataka bit će dragocjeni izvor za svakoga, ko prilazi tom problemu i izvan današnje države Slovenije.

Jelka Radauš Ribarić

Marija Cvetek, *Naš oča so včas zapodval*. Bohinjske pravljorce. Ilustracije in vinjete Slavica Cvetek. Kmečki glas - Glasovi 5, Ljubljana 1993, 334 str.

“Vsak po soje, Bohinjce pa s svedram” ni le naslov zadnjega razdelka povedk iz Bohinja, ampak se zdi, da gre za temeljno držo oz. “filozofijo” Bohinjcev. Del njihove duhovne kulture predstavlja pričujoča knjiga. Določena svojskost se pokaže že ob bežnem pregledu objavljenega gradiva, saj je v njem najmanj klasičnih pravljic, prav te pa bi bile - ob povedkah - najbolj pričakovane. Zapisovalka in uvodničarka Marija Cvetek povzema mnenje Janeza Mencingerja, češ da so Bohinjci v izredno trdem boju za vsakdanje življenje pozabili na pravljice. Marija Cvetek pa dodaja še vzgojo, saj naj bi bila ta vzrok, da so se “pravljice v svoji črno-beli tehniki in s čudovitimi zapletmi zdele preveč fantastične, da bi lahko s njimi otroku privzgojili pravi čut za presojanje trdega vsakdana”. To, vsekakor točno ugotovitev pa sam razpredam še naprej in se sprašujem, kakšen značaj je oblikovalo to trdo življenje? Mnogo slovenskih krajev je poznalo trdo življenje, a je pravljicarstvo kljub temu cvetelo. Najbrž gre za specifični duševni profil Bohinjcev, katerih pragmatična in nekoliko nejeverna narava težko prenese poetiko neresničnega, ki je osnova pravljic. Bohinjci “usekajo kar na gliho”, k bistvu in h končnemu sporočilu, s čimer preseka poetične pravljicne strukture. Njihov jezik je daleč od epske širine Prekmurja in od tamkajšnjega besednega in čustvenega “okraševanja” ljudi in dogodkov. Zato so bohinjske pripovedi drugačne, so specifične in samó bohinjske. Kljub pripovedni pragmatičnosti in “realizmu” pa bohinjske štorije nikakor niso brez poezije, saj je je v knjigi vse polno. Odseva v bajeslovnih povedkah kot tudi v šaljivih zgodbicah iz današnjega časa. Mogoče bodo prav te sodobne zgodbe (vici) za bralce najmikavnejši del knjige, saj najlepše kažejo bohinjsko čud in njihovo, nekoliko ambivalentno osebnost. Ta se kaže po eni strani v veliki zaprtosti in v odklanjanju vsega nebohinskega in že v prislovični trmi (gre za potencirano gorenjsko trmo), kar vse pa dobi simpatične in vesele poteze, ko se pokažeta še drugi stalnici bohinskega značaja: humor in odkrita samoironija. Prav izjemna duhovitost, ki omehča tudi bolj grob ali celo črn humor, bralcu zastavlja vprašanje, ali gre zgolj za naključen izbor veselih zgodbic, ki so bile po duši tudi veselemu značaju zbiralke, ali pa gre res za vesele “gorenjske Ribničane”, ki znajo z dvojno mero pikrosti in humorja odgovoriti morebitnim zabavljajem zunaj Bohinja. Zdi se, da so znali Bohinjci potegniti dobiček celo iz svojih “napak”, ki so jih s samoironijo nevtralizirali ali pa kapitalizirali s tem, da so “zasmehovalcem” odvzeli “avtorske pravice”. Včasih se namreč spet zazdi, da Bohinjci zavestno igrajo vlogo posebnežev, kot je vseč drugim. A pri tem niso v podrejenem položaju, saj se v pest in v brk smejejo stereotipom “tujerodcev”, hkrati pa stereotipne predstave še podžigajo, saj dejanska ali pa le navidezna bohinska “eksotičnost” ugaja bohinski samozavesti. Tako vsaj kaže knjiga. Vse drugo so le “pravljice” od katerih ne more živeti niti samozavest niti lokalpatriotizem od Boga izbranega ljudstva v bohinskem kotu. To je “tkuj resnično, da bolj ne more bit”.

Če že imajo vsi Slovenci pravljice pa legendarne pripovedke z apokrifnimi elementi, imajo pa Bohinjci le “svoje” krajevne razlagalne povedke, ki jim dajejo posebno težo. Če povsod drugod poznajo “babje vere”, se pa Bohinjci ločijo po tem, da jih “štederajo” in jih znajo le oni

edino pravilno komentirati. S tem sicer nekoliko uničijo poetiko fantastičnosti, vendar se taka žrtev spleča, saj s tem dokažejo, da "Bohinjci niso po žup perplaval" Če se ljudsko izročilo drugih slovenskih krajev huduje in vzdihuje nad skopostjo, pa jo bohinjsko povzdiguje v krepkost, vendar z ironično distanco. Bohinjci imajo vedno tudi svoj prav, pa naj stane, kar hoče.

Tak miselni svet je popolnoma razumljiv le tistemu, ki med Bohinjci živi, ne pa nedeljskim turistom. Ti se v dušo "domorođev" sploh ne poglobljajo, zato jim domačini ostajajo čudni primerki iz rezervata. Knjiga Marije Cvetek nam lepo približa bohinjski miselni svet in kdor bo hotel, bo našel tudi vzroke, zaradi česar mu je bil ta konec Slovenije do sedaj morda odmaknjen ali "nerazumljiv".

Za večino bralcev pa bo preboj do miselnega sveta Bohinjcev nekoliko otežkočen zaradi zapisov, oz. zaradi izdaje, saj pisana beseda ne more nadomestiti živega govora. "Krive" so posebnosti gorenjskega dialektta oz. bohinjskega govora, v katerem je vse polno vokalnih redukcij, polglasniških mest, ki so v zapisu lahko za bralca moteči, a brez njihovega zaznamovanja bi bila besedila še težje berljiva. Avtorica se je odločila za "poenostavljene" zapise, kar pomeni, da jih ni obremenjevala z dialektološkimi znaki in jih je hotela narediti čim bolj berljive. Povprečni bralec bo morda pogrešal kakšen naglas več, če bi hotel pravilno prebrati določene besede. Naglasna in druga znamenja so velik problem pri objavah ljudskih besedil, saj vsaka odvečnost takoj obremeni vizualno podobo, brez njih pa tudi ne gre. Avtorica je vse pasti zapisovanja reševala na podoben način kot to počnemo folkloristi, za lažje vključevanje bralcev v besedila pa služi še avtoričina uvodna beseda pa sproti slovarček dialektizmov pod vsako zgodbo in še abecedno kazalo manj znanih besed na koncu knjige. K strokovnemu aparatu sodi še seznam vseh informatorjev (54) z rojstnimi letnicami, hišnimi oz. domačimi imeni in s številko zgodbe, ki jo je posameznik povedal. Knjiga je takorekoč družinsko podjetje: 59 zgodbic je avtorica slišala in zapisala v družinskem krogu, sestra Slavica Cvetek pa je lepo likovno opremila knjigo z ilustracijami in vinjetami.

Pri branju me je stalno glodalo nepojasnjeno vprašanje - ali je avtorica objavljene zgodbe posnela na magnetofonski trak ali jih je "le" zapisala. Ta in še nekatera "glodanja" sodijo že v področje profesionalne deformacije. Tej sem se želel popolnoma izogniti, saj ljudska proza ni moje strokovno področje, še bolj pa zato, ker sem knjigo prebral na mah in užival samo v branju oz. v zgodbicah. Zakaj pišem torej nestrokovno oceno v strokovno glasilo? Preprosto zato, ker me je knjiga očarala in ker sem v njej užival kot bralec, ki se spet enkrat lahko prepusti zgodbam samim in želi nanje opozoriti še druge. Posebej tiste, ki so za hece pa tudi bolj resnobne, saj knjiga zopet potrjuje dejstvo, da je duhovna kultura neke skupine lahko za razumevanje njenega mišljenja in čustvovanja bolj povedna ali pomembna kot elementi socialne ali materialne kulture.

Marko Terseglav

Janja Žagar, *Pasovi in sklepanci*. Zbirka Slovenskega etnografskega muzeja, Ljubljana 1993, 196 str.

Knjižni prvenec mag. Janje Žagar je drugi v seriji muzejskih katalogov, ki jih izdaja Slovenski etnografski muzej. Žagarjeva uvodoma poudarja pomen tematskega sistematičnega obravnavanja predmetov, ki jih hrani Slovenski etnografski muzej: "Celotne muzejske zbirke so le redko na voljo ogledalu javnosti. Večino časa so skrite v muzejskih depojih. Ob pomanjkanju stalne postavitve zbirke jih je mogoče trajno predstaviti le še s katalogom muzejskih gradiv."

Zbirka pasov in sklepancev šteje vsega skupaj 233 primerkov, to je 113 pasov in 120 sklepancev. Večina predmetov sodi v 19. stoletje, razen nekaterih sklepancev, ki so bili izdelani v 17. ali 18. stoletju. Zbirka je večinoma nastala v času, ko so bila v etnografiji uveljavljena estetska merila zbiranja predmetov. Nastala pa je tudi v času, ko je bilo zbiranje gradiva naravnano v kmečko okolje. Pri muzejski inventarizaciji predmetov pa so na splošno umanjali tudi podatki o raznih pomenih predmetov ter o njihovem osebnem in večinoma tudi krajevnem izvoru. Navedene pomanjkljivosti so narekovale posebno obravnavo zbirke. Iz avtoričinega uvoda povzemamo, da je vsebinski poudarek kataloga na slikovni in opisni predstavitvi hranjenih pasov in sklepancev.